

Igor
Loinjak

Europski kontekst valpovačke kulturne povijesti

Valpovački vlastelini Prandau – Normann

Državni arhiv u Osijeku – Muzej Slavonije – Muzej likovnih umjetnosti – Muzej Valpovštine, 22. ožujak – 30. lipnja 2018.

AUTORI IZLOŽBE: Danijel Jelaš, Marina Vinaj, Ivana Knežević Križić, Ivan Roth, Mirjana Paušak

AUTORI KATALOGA: Milan Vrbanus, Dražen Kušen, Danijel Jelaš, Silvija Lučevnjak, Jasminka Najcer Sabljak, Ivan Roth, Margareta Turkalj Podmanicki, Dragan Damjanović, Daniel Zec, Dajana Vlasisavljević, Tatijana Gareljčić, Marina Vinaj, Ivana Knežević Križić, Ante Grubišić, Andreja Šimičić, Radmila Biondić, Grgur Marko Ivanković, Željka Miklošević, Vlasta Šabić, Branislav Miličić, Mirjana Paušak, Eduard Lacković, Brankica Ban, Sunčana Bašić, Zdravko Blažeković, Ladislav Šaban

Izložba *Valpovački vlastelini Prandau – Normann*, održana od ožujka do lipnja 2018. godine, završni je dio realizacije jednogodišnjega projekta *Skriveno blago europskoga plemstva – valpovački vlastelini Prandau i Normann* koji su zajedničkim snagama od veljače 2017. do ožujka 2018. godine realizirale četiri institucije – Državni arhiv u Osijeku, Muzej Slavonije, Muzej likovnih umjetnosti i Muzej Valpovštine. U sklopu projekta u kojem je obrađena arhivska i muzejska građa barunske obitelji Hillebrand von Prandau i grofova von Normann-Ehrenfels sudjelovali su stručnjaci iz četiriju spomenutih institucija te niz suradnika koji su u svojim znanstvenim priložima obradili određene segmente kulturne povijesti Valpovštine i njezinih dugogodišnjih gospodara. Sukladno usmjerenjima suradničkih institucija, prezentacija je građe bila podijeljena u četiri tematske cjeline: Arhivska građa valpovačkog vlastelinstva (Državni arhiv u Osijeku), Valpovački vlastelini Prandau-Normann – bibliofili, kolekcionari i donatori (Muzej Slavonije), Likovna baština Prandau-Normann (Muzej likovnih umjetnosti) i Svakodnevni život (Muzej Valpovštine).

IZLOŽBA

Valpovački vlastelini
**PRANDAU
NORMANN**

22. ožujka -
30. lipnja 2018.

IZDANA U SURADNOSTI S:

Likovna baština Prandau- Normann	Arhivska baština Valpovskog vlastelinstva	Prandau-Normann – bibliofili, kolekcionari i donatori	Svakodnevni život Valpovskog vlastelinstva
MLU	DAOS	Muzej Slavonije	Muzej Valpovštine

© S postava izložbe *Valpovački vlastelini Prandau-Normann*, Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku, FOTO I. Pavlić

Ova je opsežna izložba nastavak sustavnoga istraživanja i izložbene prezentacije ostavštine vlastelinskih obitelji na prostoru istočne Slavonije koju je prije petnaestak godina započela Jasminka Najcer Sabljak pripremajući isprva svoj magistarski rad na temu *Likovne baštine obitelji Pejačević iz Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku* te kasnije doktorsku disertaciju *Umjetničke zbirke vlastelinskih obitelji u Slavoniji i Srijemu*. Uz niz predavanja na raznim znanstvenim i stručnim skupovima, Najcer Sabljak je do sada sustavno obradila i prezentirala likovnu ostavštinu obitelji Pejačević (*Likovna baština obitelji Pejačević*, katalog izložbe, 2013.) i kneževa Odescalchi (*Likovna baština kneževa Odescalchi – od Lombardije i Rima do Iloka*, 2015.). Na tragu tih izložbi zamišljeno je i predstavljanje ostavštine valpovačkih vlastelina, ali ovoga puta u još potpunijem obliku čemu svjedoči i bogata suradnička

platforma institucija i stručnjaka koji su na projektu sudjelovali te pomogli u njegovoj realizaciji. Uz disertaciju Jasminke Najcer Sabljak, važan je doprinos dala i Marina Vinaj koja se bavila knjižnom ostavštinom valpovačkih vlastelina, također usustavivši svoja istraživanja u disertaciji *Knjižna zbirka Prandau-Normann kao muzeološki fenomen*.

Izložbeni je projekt *Skriveno blago europskoga plemstva – valpovački vlastelini Prandau i Normann* nadišao ideju predstavljanja isključivo likovne baštine koja je zahvaljujući njima postala i dio hrvatske kulturne baštine. Baruni Hilleprand Prandau i grofovi Normann von Ehrenfels svojim su djelovanjem kroz gotovo dva stoljeća na području vlastelinstva stvarali uvjete za razvoj društvenog, kulturnog, obrazovnog i gospodarskog aspekta valpovačkoga područja.

Izložbeni segment predstavljen u Državnom arhivu u Osijeku donosi izbor

dokumenata i drugih arhivskih zapisa iz fonda Valpovačkog vlastelinstva koji su nastali u razdoblju od 1727. do 1945. godine. Povijesno su to važni dokumenti koji između ostaloga govore o počecima procesa obnove Slavonije nakon što su Osmanlije protjerane iz Osijeka 1687. godine, kao i o nastojanjima Habsburgovaca da u ovaj dio Monarhije uvedu ideje prosvijećenoga apsolutizma stvarajući tako uvjete za razvoj čitavoga područja.

U Muzeju Slavonije izloženi su predmeti iz obiteljske ostavštine pohranjeni u zbirka Povijesnog odjela, Odjela umjetničkog obrta, Numizmatičkoga i Etnografskog odjela te Odjela knjižnice. Svi ti artefakti, slično kao i oni koji su se mogli vidjeti u Muzeju Valpovštine, svjedoče o raskošnoj i bogatoj svakodnevici koju su si valpovački gospodari mogli priuštiti.

Za razliku od građe u Muzeju Slavonije, ona iz Muzeja Valpovštine prezentirana je u autentičnom ambijentu vlastelinskoga

dvorca u kojem se valpovački muzej nalazi. Takav oblik prezentacije posjetiteljima govori puno o organizaciji i kulturi življenja svakodnevice vlastelina jer stvari koje ondje nalaze govore o sebi *in situ*.

Najveći dio likovne ostavštine Prandau-Normann postao je svojinom Galerije (danas Muzeja) likovnih umjetnosti čineći ujedno i temelj Zbirke slika 18. i 19. stoljeća. Studijska obrada slika valpovačkih vlastelina iz te zbirke, koju je sustavno započela Jasminka Najcer Sabljak, postala je noseći dio čitavog izložbenog projekta. Najcer Sabljak valorizaciju vlastelinske zbirke vidi i kao logičan početak sveobuhvatnije obnove dvorca jer “cjelovito sagledavanje i valorizacija ove zbirke, kao važnog segmenta obiteljske baštine, jedan je od preduvjeta obnove kompleksa valpovačkog dvorca u procesu njegove nužne revitalizacije.” Zbirku umjetničkih slika iz vlastelinske ostavštine Najcer Sabljak je nazvala *valpovačkom* jer se razvijala u

krugu dviju obitelji koje su bili gospodari posjeda Valpovo. Unatoč tome što u njezinu nastanku nije sudjelovala jedna osoba ili samo jedna od obitelji, autorica zaključuje kako se može govoriti o jedinstvenoj cjelini jer se radi o likovnom materijalu koji povezuje mjesto nastanka kolekcije – grad Valpovo – te kontinuitet prijenosa zbirke nastao na temelju obiteljskoga naslijeđa.

Kod valpovačke je zbirke riječ o kolekciji koja je došla prije svega importom pojedinih djela, ali se razvijala u prostorijama valpovačkoga dvorca, pa opravdava svoj naziv *valpovačka*. Ne treba, međutim, zaboraviti kako ona svojim obujmom ne reprezentira u potpunosti autentični segment lokalnoga likovnog života budući da on u prvih sto godina razvoja zbirke gotovo nije ni postojao. Prvi važniji otkupi umjetničkih djela bili su pejzaž iz 1856. godine Huga Conrada von Hötendorfa te niz portreta Josipa Franje Mückea. Temelj zbirke čine pak djela umjetnika koji dolaze iz kulturnog bazena Habsburške Monarhije, tako da je ova zbirka, kao i zbirke Pejačevića, Eltza i Odescalchija, važna ne samo za nacionalnu, nego i za europsku povijest umjetnosti i povijest kolekcioniranja. Pogledom na imena umjetnika koji su zastupljeni u valpovačkoj zbirci može se uočiti da su neki od autora, poput Johanna Michaela Rottmayera, Ephraima Hochhausera, Johanna Antona Zitterera, Friedricha Amerlinga i Carla Rahla, u trenutku kada su njihova djela ušla u zbirku već imali izgrađen umjetnički status. Zbirka je 1852. godine došla u vlasništvo Normann-Ehrenselsa. Obogaćenju zbirke osobito su doprinijeli Rudolf Joseph grof Normann-Ehrensels i njegova žena Julijana Edle von Vest kupujući djela i domaćih umjetnika. Kada je u 1906. godine osječkoj dvorani Virovitičke županije kritičar Radoslav Bačić ispred Društva hrvatskih

umjetnika organizirao otkupnu izložbu hrvatskih umjetnika, bračni par Normann-Ehrensels za valpovačku je zbirku otkupio najskuplja od izloženih djela među kojima su *Val* (1906.) Mencija Klementa Crnčića, *Trenkovi panduri* (1906.) Bele Čikoša Sesije i *Groblje u Kuni* (1900.) Celestina Medovića. Otvorena otkupna politika prema djelima domaćih autora nastavila se i kasnije pa u zbirku ulaze portreti Jose Bužana, *Slavonska idila* (1910.) Dragana Melkusa te portret *Rudolf von Normann-Ehrensels* (1912.) Vladimira Becića. Gledajući vlastelinsku zbirku iz današnje pozicije istraživanja, moglo bi se reći da ima više kvalitetnih imena nego kvalitetnih slika, što je posljedica same kolekcionarske politike vlastelina u čijim su preferencijama dominirali portreti na kojima i oni vrsniji umjetnici ponekad nisu mogli dostići slikarsku kvalitetu koja bi zadovoljila kriterije povjesničara umjetnosti u kasnijim razdobljima.

Ovaj je velean projekt svojim opsegom i značajem višestruko nadišao prvotno zadani cilj predstavljanja isključivo likovne ostavštine. Uključivanjem partnerskih institucija i građe koju one posjeduju, prometnuo se u važnu kulturološko-povijesnu izložbu u kojoj su obuhvaćeni ne samo likovni segmenti ostavštine Prandau-Normann nego i oni koji se tiču kulturne povijesti i svakodnevnoga života. Kao prilog tome svjedoči i bogati katalog izložbe te digitalizacija građe kroz budući program Muzeja Slavonije pod nazivom *Vlastelini Prandau-Normann u virtualnom okruženju*. Kustoski je dobro zamišljeno odvajanje svakoga od četiriju dijelova izložbe u zasebne cjeline jer time nije moglo doći do konfuzije između njih, što je posjetiteljima omogućilo da u miru razmatraju svaki od izdvojenih aspekata dvostoljetne povijesti u prostorima institucija koje čuvaju svaki pojedini dio ostavštine. ×